

Stabbursberging på Åsen Bygdemuseum

I desse dagar foregår det eit viktig arbeid på det som viser seg å vere det eldste bygget i Surnadal Museum si samling. Her kan du lese meir om arbeidet med dette interessante dobbelstabburet frå Hjellnes.

På Åsen Bygdemuseum har ein i løpet av mange års museumsverksemd samla gjenstandar og bygningar som fortel om levesett og tradisjonar i vårt eige nærmiljø gjennom tidene. Våre lokale museum er til for å ta vare på både materiell så vel som ikkjemateriell kulturarv - som kunnskapskjelde, til glede og nytte for nolevande og komande generasjonar. Eit av dei i alt 8 bygningane som er flytta til museet frå andre stader i kommunen er dette stabburet frå Hjellnes, som ber med seg ei historie om vår lokale byggeskikk og måten folk har levd på.

Dette stabburet frå Hjellnes har dei seinare åra sige meir og meir ned mot bakken, og no er tida endeleg kome for å setje i gang arbeidet med å rette opp huset og skifte ut rote treverk. No kan vi gå vinteren trygt i møte, og vi sikrar at bygninga kan stå i mange år til. I dette arbeidet har vi fått ein god del ny informasjon om byggverket, som vi gjerne vil dele med publikum.

Stabburet frå Hjeltnes

Stabburet stod opprinneleg på garden Nestua på Hjeltnes i Todalen, og vart gjeve som gåve til museet allereie i 1965. I 1980 vart det oppattsett der det no står på Åsen. Dette er det vi kallar eit dobbelt stabbur, sett saman av to bur med bursval i midta. Dette er ein byggetype som er særmerkt for Todalen, der ein finn fleire bur av denne sorten. Som vi veit var stabbura bruka til lagring av matvarer, korn og mjøl ofte i andre høgda og kjøt i første høgda.

Her ser vi svalgangen mellom dei to tømmerkassane:

Klauvgrime tyder på høg alder

Dei aller eldste stabbura i innlandet står gjerne på ei stor trapesforma syll (nederste stakk) rett på mur eller berg, men vart seinare løfta opp på stabbar og grime. Grunnen til dette kan vere klima, tømmer rett på mur eller berg vil ikkje vere varig nok i eit fuktig klima. Ei anna forklaring er behovet for å beskytte maten mot rottene som breidde om seg i landet frå midten av 1700-talet og framover.

Ein spesiell konstruksjon på underbunaden på Hjeltnesstabburet gjorde at Jon Bojer Godal frå Husasnotra i Valsøyfjord på den første synfaringa raskt fastslo at dette var eit spesielt og gammalt byggverk. Eine halvdelen av stabburet (mot vest) står på ei såkalla klauvgrime, med klauva stabbar som grip over ein trapesforma syll og der stabbane er felte inn i det vi kallar flak. Den nyare delen står på enkeltstabbar. Godal stadfesta at dette var grunnlag for å tru at delar av stabburet var frå år 1700 eller tidlegare. Mistanken om at alderen kunne vere såpass høg gjorde at ein bestemte seg for å gå vidare med ei meir nøyaktig datering.

Her ser vi den eldste delen av stabburet, med den spesielle klauvgrimekonstruksjonen.

Datering

På bakgrunn av desse vurderingane av kyndige fagfolk frå Husasnotra ønskte vi å foreta ei sikker datering av bygninga. Dette vart gjort ved at vi fekk tatt ei såkalla *dendrokronologisk* datering. Ved å ta boreprøvar av tømmeret som deretter vart analysert ved Vitenskapsmuseet NTNU.

Dateringsmetoden baserer seg på variasjonar i treets årringar, år for år gjennom historia. Årringane varierer med veksttilhøva dei enkelte åra, og ved å måle tjukkelsen på årringane mot kvarandre kan ein ved hjelp av tabellar finne fram til alderen til treet med relativt stor nøyaktigheit.

Her ser vi ein av dei boreprøvane som vart sendt til datering :

Resultata syner at den eldste laftekassen sannsynlegvis er sett opp sommaren 1643, medan den andre kassen er sett opp sommaren 1751. Analysa fortel at det er felt tre over fleire vintrar for å framskaffe tømmer til begge kassane.

Automatisk freda kulturminne av nasjonal verdi

I følge kulturminnelova er alle ståande byggverk datert til før år 1650 automatisk freda.

Dette betyr at dobbeltstabburet frå Hjeltnes er vurdert av Riksantikvaren å vere eit *kulturminne av nasjonal interesse*, og fredinga skal sikre langsiktig vern. Eit anna bygg på museet er også freda, dette er røykjestua frå Torvik, som vart vedteke freda så tidleg som i 1924. Ein innskrripsjon i tømmeret viser til året 1761, men konstruksjonen tyder på at bygninga kan vere noko eldre. Fram til no hadde vi trudd at dette var den eldste bygninga vi hadde. No viser det seg at dette er eit av dei eldste byggverka innan heile Nordmøre Museum.

Sikringsarbeid av lokal ekspertise

Arbeid pågår - her ser vi Torgeir Leivdal frå Husasnotra i full gang med øksa. Gamle rotne stabbar vert skifta ut med nye furustabbar av god kvalitet.

Her på Nordmøre er vi så heldige å vere i nærleiken av eit viktig fagmiljø når det gjeld tradisjonshandverk. Husasnotra i Valsøyfjord er ei avdeling av Stiftelsen Geitbåtmuseet som arbeider med å ivareta handverk og drive med opplæring i tradisjonelle byggeteknikkar.

Dei arbeider no med å sikre og stabilisere stabburet. Det vert jekka opp og bytta ut rotne stabbar og rettast opp, slik vert det lagt til rette for at det automatisk freda kulturminnet skal få leve vidare. Det må seiast at arbeidet som no vert gjort er å rekne som akutt sikringsarbeid, og ikkje restaurering i denne omgang. I framtida må meir arbeid gjerast dersom vi skal ta vare på den verdien bygninga har som kjelde til kunnskap, slik ein er pålagt som eigar av eit automatisk freda kulturminne. Likevel er vi glade for at det no er tatt det første steget mot å sørge for at tyngdekraftene ikkje tek overhand, slik at vi kan fortsetje å ta vare på dette kulturminnet for framtida.

Her ser vi at dei nye stabbane på øversida av bygninga er kome på plass. Det vert også grave frå husa for å redusere trykket som har vore med på å forskyve bygninga, og for å leie vatn unna. Den næraste stabben her var heilt velta og var på veg til å bli jord att. Veggen er no betrakteleg mindre vindskeiv, og vi kan igjen opne døra utan problemer.

Alle foto: Surnadal Museum

www.nordmore.museum.no